

Foto: [Zurich Thomas8047, Flickr](#)

Ljudska prava i biznis u Srbiji

Kratak uvod o konceptu i
projektnim aktivnostima

Sve kompanije, bez obzira na veličinu i granu privrede, utiču na ljudska prava, bilo direktno, na svoje zaposlene ili indirektno kroz lanac dobavljača. Uticaj se prostire na čitav niz prava uključujući diskriminaciju, zdravlje na radu, privatnost, uživanje imovine, slobodu udruživanja, životnu sredinu, itd.

Nakon godina neuspješnih pokušaja da se pomire stavovi poslovne zajednice i grupa koje štite ljudska prava ključni korak preduzet je 2005. kada su Ujedinjene nacije uspostavile mandat Specijalnog predstavnika Generalnog sekretara „za pitanje ljudskih prava i transnacionalnih korporacija i ostalih preduzeća“. Za specijalnog predstavnika imenovan je profesor Džon Ragi (John Ruggie). On je 2008, napravio „Protect, Respect and Remedy Framework“, na osnovu koga su 2011. usvojene „The UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs).“

UNGPs dostupna su na srpskom u prevodu
Beogradskog centar za ljudska prava na:

[Rukovodeća načela UN o biznisu i ljudskim pravima](#)

Kako se razlikuju od CSR?

Kompanije same prepoznaju i pridaju važnost svojoj ulozi u zajednici, i to najčešće kroz programe društveno odgovornog poslovanja (CSR). Ipak neophodno je napraviti razliku između ovakvih inicijativa i koncepta ljudskih prava i biznisa. Ovakve inicijative, iako svakako veoma značajne, preduzimaju se selektivno, i fokusiraju samo na pojedinačna pitanja, dok se koncept ljudska prava i biznis odnosi na poštovanje svih obavezujućih standarda prava ljudskih prava.

UNGP ne stvaraju nove međunarodne pravne obveze već razjašnjavaju posledice postojećih standarda i prakse po države i privredne subjekte. Ova oblast je **mešavina postojećih pravnih i političkih tekovina**, uključujući pravo ljudskih prava, radno pravo, zaštitu životne sredine, zaštitu potrošača, anti-diskriminaciono pravo itd.

UNGP su neobavezujuća načela koja se odnose na sve države i kompanije. Ipak, iako neobavezujuća ona bacaju novo svetlo i pojašnjavaju važnost već postojećih obaveza država i kompanija.

Danas, UNGP uživaju široku podršku u poslovnom svetu, a neka od najvažnijih načela su inkorporirana u međunarodne dokumente poput OECD Guidelines for Multinational Enterprises and ISO 26000, i European Commission's policy on Corporate Social Policy.

Kako se razlikuju od UN Global Compact?

Globalni dogovor UN je dobrovoljna inicijativa predstavnika kompanija, akademskih institucija, civilnog društva, gradova i sindikata koji su svoje delovanje posvetili poštovanju deset univerzalnih principa iz oblasti ljudskih prava, radnih prava, zaštite životne sredine i borbe protiv korupcije. Globalni dogovor je u velikoj meri povezan sa UNGP, posebno sa načelima koja se odnose na odgovornost kompanija da poštuju ljudska prava. Principi 1 i 2 Globalnog dogovora osnov su za dalju primenu UNGP. I Globalni dogovor i UNGP imaju isti, jasno definisan cilj: da kompanije treba da podrže i poštuju zaštitu međunarodno zagarantovanih ljudskih prava i da ne smeju da budu saučesnici u njihovo kršenju. UNGP, kroz razjašnjavanje i operacionalizaciju, pružaju mogućnost za dalju primenu ovih standarda. UNGP ističu značaj Globalnog dogovora i pružaju okvir za donosiocima odluka u kom mogu da se kreću kako bi lakše i efikasnije poštovali i unapređivali ljudska prava.

Ukupno 31 Princip, definiše šta bi kompanije i države trebalo da preduzmu kako bi predupredile kršenja ljudskih prava od strane kompanija, i zasnivaju se na tri stuba:

- **OBAVEZA PRUŽANJA ZAŠTITE**- odnosi se na **državu** odnosno obavezu zaštite ljudskih prava, i ne stvara nove već predstavlja “kodifikovanje” postojećih međunarodnih pravnih obaveza. Države treba da jasno postave očekivanja da kompanije koje imaju sedište ili posluju na njihovoj teritoriji poštuju ljudska prava. Kao vlasnik preduzeća država može da da dobar primer drugima npr. uvođenjem politika na nivou kompanija kojima se postavljaju standardi zaštite ljudskih prava, kao što su zaštita uzbunjivača ili kontrola lanca dobavljača.
- **OBAVEZA POŠTOVANJA** - odnosi se na **kompanije** koje su dužne da poštuju ljudska prava, odnosno da se uzdržavaju od njihovog kršenja, kao i da deluju kako bi sprečile nastupanje ozbiljnih posledica po ljudska prava. Sve više kompanija se na najvišem nivou opredeljuje javno za poslovanje u skladu sa međunarodno priznatim standardima zaštite ljudskih prava i ILO konvencijama, i u skladu sa UNGP uvodi integrisane procese identifikovanja, sprečavanja i upravljanja rizicima kršenja ljudskih prava tj. *due diligence*. Iako se neka načela odnose na kompanije, to ne znači da je bilo koji segment obaveze države da obezbedi poštovanje ljudskih prava preneti na njih.
- **PRAVNI LEKOVI**- treći stub se odnosi na **pravne lekove** dostupne žrtvama kršenja ljudskih prava od strane kompanija, kako sudske i nesudske koje su uspostavile države, tako i neformalne koje uspostavljaju kompanije, udruženja i organizacije.

Evropska unija

Evropska unija je u svojoj CSR strategiji iz 2011. **podržala UN Rukovodeće principe i obavezala se da će podržavati njihovu primenu.** Za sada Evropska komisija je izradila priručnike za ljudska prava za kompanije koje deluju u tri sektora, Zapošljavanje i agencije za zapošljavanje, ICT i Nafta i gas. Evropska komisija je jula 2015. objavila analizu aktivnosti EU usmerenih na implementaciju UNGP - Radni dokument o implementaciji UN načela o ljudskim pravima i biznisu.

Važan korak ka unapređenju transparentnosti poslovanja u EU bilo je usvajanje **Direktive o objavljivanju nefinansijskih i izveštaja od strane velikih kompanija i grupa.** Velike kompanije od javnog značaja sa više od 500 zaposlenih u obavezi su da određene nefinansijske informacije objavljuju u godišnjem izveštaju o poslovanju. U izveštaju, kompanije su obavezne da daju relevantne i korisne informacije koje se odnose na njihove politike, rizike i rezultate rada koji se odnose na zaštitu životne sredine, prava zaposlenih, poštovanje ljudskih prava, antikorupcijske mere, i predstavnike u upravljačkim telima.

Načina na koji će kompanije objavljivati ove informacije je u dobroj meri fleksibilan, i Evropska komisija je započela javne konsultacije za izradu neobavezujuće metodologije za nefinansijsko izveštavanje.

Nacionalni akcioni planovi

Uvođenje Nacionalnih akcionih planova je jedan je od načina da se UNGP primene na nacionalnom nivou. Iako u velikoj meri globalizovana privreda pojedinačnih država nosi određene specifičnosti koje su odraz političkog i društvenog uređenja, zastupljenosti određenih industrija, sistema obrazovanja, tradicije i mnogih drugih faktora. Nacionalni akcioni planovi razlikuju se od države do države i nekada se fokusiraju na pojedina načela UNGP usled specifičnih izazova, problema i rešenja.

Od država EU očekuje se da imaju nacionalnu strategiju ili akcioni plan koji se odnosi na UNGP. Neke države npr. UK,

Danska, Norveška, Španija su već usvojile NAP o ljudskim pravima i biznisu, dok je u drugima završena prethodna faza izrade studija procene stanja (Nemačka, Italija) ili je započet proces konsultacija (Grčka, Irska). Od zemalja u našem regionu samo je Slovenija započela proces izrade NAP.

Usvajanja NAP Srbiji bi doneo mnogo koristi, od kojih su neke:

- ✓ **Koordinacija i usklađivanju napora** različitih državnih tela za ostvarenje nacionalnih prioriteta kroz identifikovanje i uključivanje svih relevantnih aktera u izradu politika. Pri izradi NAP sve strane su na zajedničkom zadatku što otvara priliku za **izgradnju saradnje, razvoj dijaloga i učvršćivanje poverenja** među različitim zainteresovanim stranama – predstavnicima države, privrede, civilnog društva, lokanih zajednica itd.
- ✓ Uvrstio bi Srbiju među evropske države koje vode aktivnu debatu ovoj temi i potencijalno je učinio **liderom** u ovoj oblasti **u regionu** (za sada je samo Slovenija započela proces konsultacija za usvajanje NAP).
- ✓ Pomogao bi u **mobilisanju nedržavnih resursa za ostvarenje razvojnih ciljeva**
- ✓ Doprineo bi **razmeni najboljih praksi unutar države i među državama** (npr. kroz twinning programe)
- ✓ Pruža mogućnost **objedinjavanja u jednom dokumentu ciljeva državnih politika** iz različitih oblasti – ravnopravnost, zaštita životne sredine, smanjenje siromaštva, zaštita na radu, suzbijanje sive ekonomije, bezbednost, itd.
- ✓ **Unapređena harmonija među propisima**, a posebno **strategijama** na nacionalnom nivou
- ✓ **Promocija nacionalnih razvojnih ciljeva** definisanih nacionalnim politikama i strateškim dokumentima
- ✓ **Pojašnjava očekivanja** koja država ima **prema kompanijama**
- ✓ **Podizanje svesti o ljudskim pravima** velikog broja donosioca odluka koji se inače ređe susreću sa ovom temom

O projektu

Beogradski centar za ljudska prava i Danski institut za ljudska prava od 2008. godine bave se odnosom između kompanija i ljudskih prava u Srbiji. Tokom 2013. godine sačinili prvu verziju [Vodiča o ljudskim pravima i biznisu u Srbiji](#), a u 2016. planiraju objavljivanje druge verzije.

VODIČ O LJUDSKIM PRAVIMA I BIZNISU U SRBIJI

Vodič sadrži informacije o potencijalnim i aktuelnim uticajima koje kompanije mogu imati na ljudska prava u Srbiji. Za svaku od zastupljenih tema, u Vodiču su date preporuke za obezbeđivanje poštovanja ljudskih prava prilikom poslovanja, uključujući i u odnosu prema lokalnim dobavljačima i poslovnim partnerima. Informacije su prikupljane iz javno dostupnih izvora, kako bi kompanijama pomogle da poštuju ljudska prava i da svojim poslovanjem i poslovanjem njihovih dobavljača i poslovnih partnera doprinesu razvoju.

Više na:

<http://hrbcountryguide.org/>

Pozivamo Vas da doprinesete Vodiču za Srbiju slanjem svojih sugestija, iskustava ili informacija na e-mail: ljudskapravaibiznis@bgcentar.org.rs

Rezultat ovog projekta, pored nastavka rada na Vodiču, biće **Studija procene stanja** u oblasti ljudskih prava i biznisa u Srbiji.

Čemu Studija procene stanja?

Studija procene stanja (National Baseline Assessment NBA) identifikovaće i objediniti postojeće mere u oblasti ljudska prava i biznis koje su već kreirane u okviru drugih aktivnosti na različitim državnim nivoima.

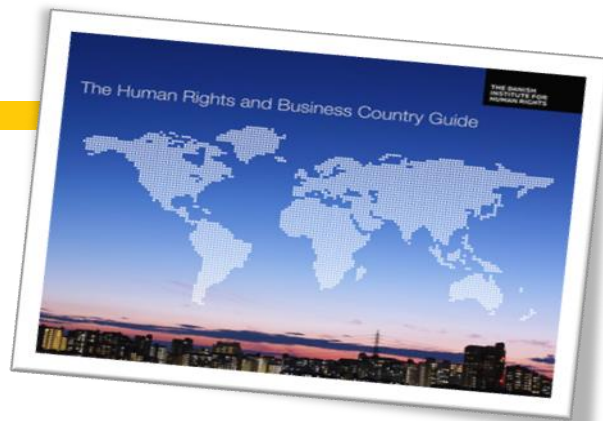
Biće pokrenut dijalog o nameri države da podrži UN Rukovodeća načela i potrebi za usvajanjem NAP ili definisanjem različitih mera npr. za podsticanje biznisa da vrše procenu uticaja koji imaju na ljudska prava.

Studija može da pomogne da Nacionalni akcioni plan bude koherentna celina, a proces konsultacija tokom izrade Studije doprineće njegovoj transparentnosti i sveobuhvatnosti.

Prilikom izrade Studije, Beogradski centar će nastojati da da prikaz postojećeg pravnog okvira i dosadašnjih projekata i inicijativa nadležnih organa, odnosno prikaz odabranih načela iz prvog stuba Rukovodećih načela o biznisu i ljudskim pravima (UNGP) u kontekstu Srbije.

Dosadašnja uporedna praksa pokazala je da Studije procene postaju ne samo još jedna u nizu analiza podataka već nova platforma za dijalog i osnov daljeg rada i saradnje između različitih zainteresovanih strana. Sa druge strane ona nadležnim državnim telima može da posluži kao polazna analiza za dalji rad na izradi Akcionog plana u oblasti ljudskih prava i biznisa.

Ažuriranje Vodiča i izrada Studije biće konsultativni procesi koje će voditi

Beogradski centar, a koji će istovremeno biti i prilika za predstavljanje UNGP u Srbiji.

Naš cilj da rezultati projekta budu dostupni svim zainteresovanim stranama i da budu sveobuhvatan i koristan izvor informacija, prvenstveno državnim organima i kompanijama.

STUDIJA PROCENE STANJA

Beogradski centar organizovaće niz tematskih okruglih stolova, kao i konferenciju na kojoj će o Studiji razgovarati sa donosiocima odluka, predstavnicima kompanija, civilnog društva i drugim predstavnicima zainteresovane stručne i šire javnosti.

Pozivamo Vas da doprinesete Vodiču za Srbiju slanjem svojih sugestija i informacija na e-mail: ljudskapravaibiznis@bgcentar.org.rs

Projekat "Ljudska prava i biznis u Srbiji" sprovode Beogradski centar za ljudska prava i Danski institut za ljudska prava, uz podršku SIDA.

SWEDISH INTERNATIONAL DEVELOPMENT
COOPERATION AGENCY